

Kuinka Yhdysvaltain vasemmisto ja oikeisto ajattelevat

MARKUS KANTOLA

Demokraattien vaisu menestys kolmessa viimeisessä liittovaltiotason vaaleissa on saanut monet puoluetta lähellä olevat intellektuellit pohtimaan uudelleen puolueen sanomaa ja strategiaa. (Katso esim. Reich; Kahlenberg & Teixeira 2001; Harrison 2001) Konservatiivisiiven ajattelijoiden mukaan (katso esim. Borosage ym. 2001) puolue on liukunut liian pitkälle vasemmalle, vasemmiston nähdessä tilanteen täysin päinvastaisena. Vasemmistointellektuellien mukaan Yhdysvallat on vasemmistolaisempi maa kuin moni amerikkalainen uskoo. Rohkealla ja anteeksipyytelemättömällä vasemmistolaisella ohjelmalla voidaan heidän mukaansa voittaa vaalit Yhdysvalloissa (esimerkkinä tämän suuntaisesta ajattelusta katso Moore 2004). Kalifornian yliopistossa vaikuttava kielitieteen professori George Lakoff edustaa jälkimmäistä tulkintaa Demokraattisen puolueen vaikeuksista ja Lakoff on myös saanut opeilleen voimakasta vastakaikua puolueessa. Lakoff on toiminut alustajana demokraattisenaattorien kokouksessa ja ollut yhteydessä Hillary Clintoniin ja John Kerryn kampanjaan (Gilson 2004; Scheiber 2005). Lakoff:in asemasta kertoo paljon myös se, että hänen tuoreeseen kirjaansa Don't Think of Elephan: Know Your Values and Frame the Debate on esipuheen kirjoittanut puolueen puheenjohtaja ja entinen presidenttiehdokas Howard Dean. Seuraavassa katsauksessa teen lyhyen yhteenvedon George Lakoffin teeseistä ja Lakoffia vastaan esitetystä kritiikistä. Tarkastelen myös, miten Lakoff soveltaa teesejään analyysissään terrorismin vastaisesta sodasta. Käytän tässä esityksessä pääasiassa termejä va-

semmistolainen ja oikeistolainen korvaamaan Lakoffin yhdysvaltalaisesta poliittisesta kulttuurista juontuvia termejä liberaali ja konservatiivi, koska Lakoffin käyttämästä terminologiasta saattaisi syntyä väärinkäsityksiä suomalaisessa lukijassa. Käytännön esimerkkien yhteydessä vasemmisto/oikeisto dikotomia näkyy pääsääntöisesti siten, että Geroge W. Bushin hallinto ja republikaani puolue edustavat oikeistoa (konservatiivit) ja demokraatit vasemmistoa (liberaalit).

Kehystäminen

Lakoffin ideoista ehkä tunnetuin kulkee nimellä ”framing”. Kognitiivisesta kielitieteestä saatuihin tutkimustuloksiin vedoten Lakoff väittää, että kielellinen ajattelumme pohjautuu viitekehyksiin (”frame”) joiden kautta sanojen merkitykset avautuvat meille. Sana auto tuo ihmisille esimerkiksi mieleen kuvan autosta jossa on neljä rengasta, moottorin, ohjauspyörän, vaihdekepin yms. Kokonaisuutta joka ihmisille tulee mieleen sanasta auto Lakoff nimittää viitekehukseksi (”frame”). Jos taas joku sanoo sanan vaihdekeppi, ihmisille tulee myös mieleen viitekehys eli auto. Mitä useammin joku toistaa kuullemme sanaa auto, sitä tukevammin siihen liittyvä viitekehys mieleemme ankkuroituu (Lakoff, Simple Framing). Lakoffin usein käyttämä esimerkki siitä, miten viitekehysajattelu toimii poliittisissa diskurssissa, on oikeiston esille nostama termi ”verohelpotus” (”tax relief”).

Avain termin ymmärtämiseksi sisältyy Lakoffin mukaan sanan ”helpotus” ympärille kietoutune-

seen viitekehukseen. Päätely etenee jokseenkin seuraavanlaisesti. Jotta voisi olla helpotusta jostain, täytyy olla kärsimys (”affliction”) jota helpotetaan. Koska kärsimys on negatiivinen asiointi, tulee sen vähentäjistä tai poistajasta automaattisesti sankari (”hero”). Niistä, jotka vastustavat kärsimyksen vähentämistä viitekehys puolestaan tekee roistoja (”villain”). Demokraatit, jotka vastustivat verohelpotuksia, hävisivät Lakoffin mukaan kädenväännön ”verohelpotuksista” sillä hetkellä kun tiedotusvälineet alkoivat toistaa presidentti George W. Bush:in esille nostamaa termiä ja demokraatit alkoivat keskustella asiasta oikeiston valitseman termin ehdoin. (Lakoff 2004a, 3–4) Lopputulos olisi saattanut olla tyystin toinen jos veroista olisikin keskusteltu ”jäsenmaksu” (”membership fee”) termiä käyttäen.

Jäsenmaksu termin viitekehys poikkeaa suuresti verohelpotus termin viitekehuksesta. Tällöin valtio olisi nähty tahona joka tarjoaa palveluja jäsenmaksuja vastaan. Ilman jäsenmaksuja valtio ei olisi voinut tarjota ilmaista peruskoulua lapsille, sähköistää maaseutua, rakentaa moottoriteitä tai kehittää internetiä. Jäsenet eivät kuitenkaan hyödy kaikki maksamistaan jäsenmaksuista samanarvoisesti. Tuomioistuinten voimavaroista suurin osa menee yrityslainsäädäntöön liittyvien asioiden käsitelyssä. Securities and Exchange Commission ylläpitää luotettavia osakemarkkinoita. Lääkeyhtiöt tekevät suuria voittoja National Institute of Health:in suorittamien tutkimusten pohjalta. Koska suurituloiset hyötyvät valtiosta eniten, tulee heidän maksaa myös jäsenmaksuja enemmän kuin muiden (Lakoff 2003b). Verotarkastelun lähtiessä liikkeelle jäsenmaksu viitekehuksesta lopputulos on se, että suurituloisten korkeat veroprosentit eivät enää näytä niin paheksuttavilta kuin päätelyn lähtiessä liikkeelle ”verohelpotus” viitekehuksesta käsin. Olisivatko demokraatit olleet kiistassa lähempänä poliittista voittoa jos keskustelua olisi julkisuudessa käyty ”jäsenmaksu” viitekehystä muistuttavista lähtökohdista käsin?

Lakoffin teorian radikaalisuus on pohjimmiltaan siinä, että poliittisia kiistoja ei voiteta parhaila argumenteilla tai faktoilla, vaan voittajaksi nousee se osapuoli joka ensinnä saa vastustajansa ja enemmistön keskustelua seuraavista hyväksymään oman terminologiansa ja siihen liittyvät mielleyhtymät. Vasta kun sanat ja esitetyt faktat eivät ole ristiriidassa henkilön sisäistämän viitekehysten kanssa tämän on mahdollista hyväksyä nämä. De-

mokraattien puhuessa verohelpotusten huonoista puolista faktojen pohjalta, vaikka termi toi äänestäjille mieleen positiivisen mielleyhtymän, lopputulos oli se, että mielleyhtymä ajoi faktojen ohi. Oikeistolaiset ovat Lakoffin mukaan ymmärtäneet sanojen ja kehysten merkityksen poliittisissa debatteissa vasemmistolaisia paremmin. He ovat ymmärtäneet, että sanat, faktat ja viitekehukset eivät saa olla ristiriidassa keskenään. Tämä on hänen mielestään suurin syy konservatiivien viime vuosikymmenten hyvään vaalimenestykseen Yhdysvalloissa (Lakoff 2004c).

Lakoffin teesien pohjalta syntyy helposti se väärinkäsitys, että kysymyksessä on vain orwellilaisen uskielen uudelleen elvyttämisyritys. Tästä ei kuitenkaan ole kyse. Lakoff painottaa, että kielen taustalla tulee olla ideoita ja arvoja joiden esiintuomisessa kieli on vain apukeino. Kieli ei pitkällä tähtäimellä pysty rakentamaan kommunikaation jos kielen taustalta ei löydy selkeitä ideoita. Kielellisessä uudelleen muotoilussa ei ole kyse yleisön harhaanjohtamisesta kuten orwellilaisessa kielessä, vaan sanoman kommunikoimisesta sanoman omilla ehdoilla (www.alternet.org/story/17574).

Toisaalta, Lakoff on myös todennut, että sanoja voi aina irrottaa todellisuudesta propagandan edellyttämällä tavalla. George W. Bushin hallinnon ”Clean Skies Initiative” on Lakoffin mukaan hyvä esimerkki sanojen propagandistisesta käytöstä. Lakia, joka erään arvoin mukaan sallisi muun muassa viisinkertaisen määrän elohopea päästöjä nykylakiin verrattuna ja joka voi aiheuttaa toteutessaan 100,000 ennenaikaista kuoleman tapausta seuraavan viidentoista vuoden kuluessa (Clarren 2005) markkinoidaan ympäristön suojelun nimissä, vaikka Lakoffin mukaan laissa kyse on jostain aivan muusta. Lain nimen takaa löytyy Lakoffin mukaan Republikaanisen puolueen strategisti Frank Luntz. Republikaaneille kirjoittamassaan käsikirjassa Luntz myönsi, että tiede on ilmastomuutoskysymyksessä vasemmiston kanssa samoilla linjoilla. Oikeisto saattoi Luntz:in mukaan silti yhä voittaa poliittisen kiistan ilmastomuutoksesta ottamalla omaan käyttöönsä ympäristöliikkeen kielen. Näin syntyi ”Clean Skies Initiative” (Gilson 2004).

Toinen esimerkki kyseenalaisesta terminologiasta voisi olla kiinteistövero (”estate tax”). Republikaanien agendaan on pitkään kuulunut kiinteistöveron poisto, mutta ongelmaksi on muodos-

tunut se, että kansalla ei ole varmuutta, mitä kiinteistö termillä tarkoitetaan. Republikaanit päättivät ratkaista ongelman nimeämällä kiinteistöveron kuolema veroksi ("death tax"). Vaikka 98 % amerikkalaisista ei kuulu veron piiriin sai uusi termi ("death tax") tilanteen näyttämään moraalittomalta (kuollutta verotetaan) ja siltä kuin vero koskisi kaikkia amerikkalaisia. Lopputulos oli se, että yhden termin muutoksella enemmistö amerikkalaisista saatiin lain puolelle, vaikka laki ei koskenut heitä millään tavoin (Miller 2005).

Perhemallit ideologioina

Ideat ja arvot kielten ja viitekehysten takana on toinen Lakoffin pääteemoista. Miksi Yhdysvaltain oikeisto vastustaa aborttia elämän riistämisenä, mutta kannattaa samaan aikaan kuolemantuomiota ja vastustaa raskaana oleville naisille tarjottavia terveyspalveluja? Miksi ammattiliittoja lähellä oleva vasemmisto kannattaa tiukkoja ympäristönormeja, jotka vähentävät työpaikkoja? Se mikä nopealla silmäyksellä näyttää ristiriitaiselta oikeiston ja vasemmiston kannoissa muuttuu Lakoffin mukaan selvydeksi, kun ymmärretään maailmankuvat näiden kantojen takana (Lakoff 2002, 24–27). Siinä missä perinteiset tarkastelutavat ovat pyrkineet johtamaan poliittiset mielipiteet abstrakteista ideoista kuten yhteisöllisyys, vapaus ja traditio Lakoff pyrkii löytämään taustalta jotain paljon yksinkertaisempaa. Lakoff päätyy lopulta kahden malliin joille on yhteistä se, että kumpikin rakentuu perheiden sisäisten toiminta mallien varaan.

Oikeiston käsitys perheen sisäisestä toiminnasta rakentuu selkeiden sääntöjen, tiukan kurin ja järjestyksen varaan. Maailma on pahuuden kyllästämä paikka ja lapset on tehtävä hyveellisiksi palkitsemisen ja fyysisen rankaisemisen avulla, sekä opettamalla heitä erottamaan hyvä ja paha. Lapsien tehtävä on totella kirjaimellisesti vanhempien asettamia sääntöjä ja olla milloinkaan kyseenalaistamatta vanhempiensa antamia käskyjä. Hyvin kasvatettu lapsi on kurinalainen, itsenäinen ja omaa etuaan ajava. Kilpailu pitää huolen siitä, että hyvin kasvatettua lasta seuraa materiaallinen menestyks. Lakoff on antanut oikeistolaiselle kommunikaatiomallille nimen "Strict father morality" (Lakoff 2002, 65–107). Malliesimerkki oikeistolaisesta kommunikaatiomallista on Lakoffin mukaan John Waynen elokuvat (Lakoff 2004b).

Vasemmistolaisista perhemallia Lakoff kutsuu nimellä "Nurturant parent morality". Vasemmistolaisessa perhemallissa vanhempien tulee hoivata ("nurture") lapsiaan jotta näistäkin kasvaisi hoivajia. Empatia ("empathy") ja vastuullisuus ("responsibility") ovat korkeimmat arvot, koska hoiva perustuu näille arvoille. Lapset oppivat empaattisiksi ja vastuullisiksi vain jos heidän vanhemmat toimivat empaattisesti ja vastuullisesti ja perustelevat päätöksensä kyseenalaistaville lapsilleen. Tyytyväinen ihminen on suuremmalla todennäköisyydellä empaattinen ja vastuullinen kuin onneton ihminen. Lasten suorittama onnen etsintää on tämän vuoksi myös tuettava. Onnistuneen kasvatuksen tuloksena lapsista tulee vanhempiensa tavoin vastuullisia, itsenäisiä, suojelevia ja välittäviä (Lakoff 2002 108–140; Lakoff 2003b). Television mennyt suosikkisarja Bill Cosby Show on Lakoffin mukaan esimerkki vasemmistolaisesta kommunikaatiomallista käytännössä (Lakoff 2004b).

Mitä tekemistä perhemalleilla on käytännön politiikan kanssa? Lakoffin mukaan ihmiset ajattelevat kansakuntaa tai valtiota perheenä. Tämä näky muun muassa siinä, että valtion perustajia kutsutaan perustajia isiksi ("founding fathers"). Puhumme myös isänmaasta ja patriotismista (sana patriootti tulee latinan sanasta "pater" eli isä). Kansakunnan ollessa perhe tulee presidentistä kansakunnan isä tai äiti. Kansalaisista puolestaan tulee kansakuntaperheen lapsia. Nyt on helppo nähdä miten perhekäsityksistä päästään poliittiseen filosofiaan. Koska kansakunta on perhe sen asioiden hoitamiseen tulee sekä vasemmistolaisista että oikeistolaisista mielestä soveltaa perheiden sisäisiä toimintamalleja (Lakoff 2002, 153–156).

Unilateraalinen ulkopoliittikka on oikeistolaisesta perhekäsityksestä käsin oikeutettua, koska perheessäkin isä tekee päätökset lapsia konsultoimatta (Lakoff 2004a, 10–11). Vasemmistolaiset kannattavat aseenkantoa rajoitettavia lakeja, koska vasemmistolaisesta perhemallista käsin tarkasteltuna voimankäyttö perheen sisällä on väärin muun muassa sen takia, että väkivalta yleensä vain lisää väkivaltaa. Väkivalta on myös ristiriidassa hoivan kanssa (Lakoff 2002, 199).

Oikeistolainen vastustaa ympäristönsuojelua, koska itsenäisiä ja omaa etuaan ajavia ihmisiä ei saa rangaista. Rankaisun tarkoitus on vähentää käytöstä, josta rangaistus johtuu. Oikeistolainen ei halua vähentää ihmisten itsenäisyyttä ja oman edun tavoittelua ja siksi hän ei myöskään voi kan-

nantaa ympäristöä suojelevaa lainsäädäntöä. Empaattisuuden ja vastuullisuuden suuri korostus vasemmistolaisessa mallissa johtavat vaatimukseen empaattisuudesta ja vastuullisuudesta myös luontoa kohtaan. Koska saastunut ympäristö vahingoittaa ihmisiä johtaa empaattisuus ja vastuullisuus muita ihmisiä kohtaan myös ympäristönsuojelun kannattamiseen (Lakoff 2002, 210–221).

Oikeistolainen vastustaa valtion takaamia eläkeitä ja terveydenhuoltoa, koska ne pilaavat palkitsemisen ja rankaisemisen pohjalle rakentuvan yhteiskuntajärjestyksen. Isän/yhteiskunnan/valtion on palkittava hyvä käytös ja rankaistava huonosta käytöksestä. Vauraat ihmiset ovat koonneet vaurautensa suurta itsekuria noudattaen ja siksi heidät tulee palkita veronalennuksin. Terveydenhoito vaatisi toimiakseen vauraiden verotuloja, mutta koska heitä ei voi rangaista verojen muodossa jää terveydenhoito vaille rahojaan. Oikeistolainen ihmettelee myös, miksi vanhuksia pitäisi palkita eläkkeiden muodossa, vaikka he eivät ole itsekuria noudattaen säästäneet tarpeeksi eläkepäiviään varten vielä työssä käydessään. Vasemmistolaisessa maailmankuvassa valtio/yhteiskunta on hoivaava vanhempi. Hoivaavan vanhemman tehtävä puolestaan on pitää huolta siitä, että hänen lapsiensa perustarpeet ruuan, terveyden, koulutuksen ja asumisen muodossa tulevat tyydytetyiksi. Tästä johdettua vasemmistolainen kannattaa valtion takaamaa sosiaaliturvaa (Lakoff 2002, 179–196).

Lakoffin malli saattaa ensisilmäyksellä vaikuttaa deterministiseltä. Lakoff kuitenkin painottaa, että puhtaita vasemmistolaisia tai oikeistolaisia on vain pieni vähemmistö. Suurimmalla osalla ihmisistä on aivoissaan jonkinlainen muunnelma kummastakin mallista. Eräässä kirjoituksessaan Lakoff on jopa väittänyt, että kaikilla ihmisillä on aivoissaan sekä oikeistolainen, että vasemmistolainen perhemalli. Sama ihminen saattaa esimerkiksi kasvattaa lapsiaan oikeistolaisen perhemallin mukaisesti, mutta suhteessaan yhteiskunnan muihin jäseniin soveltaa vasemmistolaista perhemallia (Lakoff 2004a; Lakoff 2004b). Determinismisiä vähentävät myös poikkeamat päämallista tietyn perhemallin sisällä. Lakoff on löytänyt kolmenlaista variaatioulottuvuutta mallien sisällä. Pragmaatikko-idealisti ulottuvuudella pragmaatikko on valmiimpi tekemään myönnetyksiä perhemallin vaatimusten suhteen kuin idealisti. Pragmaatikko on valmis hyväksymään vähemmän hyväksyttäviä keinoja kunhan ne vain palvelevat annettua päämäärää. Li-

nearisella ulottuvuudella erot mallin sisällä ovat kvalitatiivisia. Erot näkyvät esimerkiksi siinä, kuinka tiukkoja rangaistuksia isä lapsilleen vaatii. Fokusointiulottuvuudessa erot näkyvät siinä mitä piirrettä tietyssä perhemallissa painotetaan. Ympäristöä painottava vasemmistolainen pistää ympäristökysymykset tasa-arvokysymysten edelle. Tasa-arvoa preferoiva vasemmistolainen asettaa järjestyksensä toisinpäin (Lakoff 2002, 285–290).

Sota terrorismia vastaan

Terrorismin vastaista sotaa, sekä amerikkalaisten laajaa tukea sille on lähdeittävä analysoimaan Syyskuun yhdennentoista päivän shokista käsin. Lakoff lähestyy iskuja metaforisesta näkökulmasta. Toisin sanoen, minkälaisesta kehyksestä (”frame”) käsin amerikkalaiset iskuja hahmottivat. Lakoffin mukaan suuret rakennukset näyttäytyvät metaforisessa mielessä ihmisille henkilöinä. Ikkunat ovat henkilön silmät. Torniin iskeytyvä lentokone edustaa luotia ja tulenlieskat verta. Kaatuva torni on tämän metaforan mukaan kaatuva ihminen ja iskua seurannut savu, tuhka, pimeys ja kärsimys tuovat ihmisten mieleen helvetin. Näiden metaforien voimakkuus selittää Lakoffin mukaan osittain, miksi terrori-iskuilla oli niin voimakas vaikutus amerikkalaisiin.

Lakoff jatkaa analyysinsä siitä, minkälaisia metaforia/kehyksiä George W. Bushin hallinto käytti ensikommenteissaan iskujen jälkeen. Aluksi hallinto käytti sanoja kuten rikos (”crime”), uhrin (”victims”) ja tuoda oikeuden eteen (”brought to justice”), jotka viittaavat voimakkaasti oikeusjärjestelmään. Vain tunteja myöhemmin tämä terminologia korvattiin sodankäynnistä tutuilla sanoilla kuten viholliset (”enemies”) ja uhrin (”casualties”). Nopeasti tämäkin terminologia joutui vastatuuleen kun huomattiin, että tässä sodassa ei ollut vastassa armeijoita ja kukaan ei tuntunut tietävän, mikä voitaisiin laskea voitoksi tässä sodassa. Ongelmat eri viitekehysten kanssa johtivat Bushin hallinnon lopulta jatkuvaan kokeiluun eri terminologian kanssa.

Erityisesti Lakoff on korostanut sanan paha (”evil”) merkitystä konservatiivien terrorismin vastaisen sodan vastustajan määrittelyssä. Vastustajan määrittäminen pahaksi tarkoittaa automaattisesti sitä, että sosiaaliset, uskonnolliset ja rationaaliset syyt terrorismin taustalta hylätään. Pahuus tekee sen vastustajasta Lakoffin mukaan loogisesti

hyvän. Hyvä puolestaan voittaa pahuuden ainoastaan osoittamalla yliverstaista voimaa. Tätä kautta Lakoff löytää selityksen myös sille, miksi Bushin käytös näyttää eurooppalaisista usein ylimieliseltä ja aggressiiviselta.

Jos pahuuden korostaminen Bushin hallinnon retoriikasta johtuu oikeistolaisesta perhekäsityksestä, minkälainen olisi pitänyt olla vasemmiston reaktio terrorismiin? Vasemmiston olisi Lakoffin mukaan pitänyt painottaa fundamentalistisen ideologian ja köyhyyden (terroristeilla ei ole mitään hävittävää) merkitystä terrorismin syntyyn. Välillisten tekijöiden (esim. terroristien rahoitus) merkityksestä oikeisto ja vasemmisto olivat samoilla linjoilla joten tämän painottamisen vasemmisto olisi voinut jättää vähemmälle. Vasemmistolaisista perhearvoista johdettu ulkopolitiikka olisi parhaimmillaan johtanut Lakoffin mielestä multilateralismin, keskinäisriippuvuuden ja kansainvälisen yhteistyön korostamiseen. (Lakoff 2004a, 52–68) Lakoffin vasemmistolaisille neuvoma ulkopolitiikan malli tulee toisin sanoen hyvin lähelle sitä ulkopolitiittista näkemystä, jonka John Kerry toi esille 2004 presidentinvaaleissa. (The Economist 2004)

Lakoffin näkemykset Irakin vastaisesta sodasta tulevat ehkä selvimmän ilmi hänen kommentistaan ensimmäisen Irakin sodan yhteydessä. Sotaa perusteltiin ainakin kolmesta eri viitekehyksestä käsin. Ensimmäistä mallia Lakoff kutsuu ”oikeutetun sodan saduksi” (”Fairy Tale of the Just War”). Tähän malliin kuuluvat ”itsepuolustustarina” (”Self Defence Story”) ja pelastustarina (”Rescue Story”). Kummassakin tarinassa uhri on viaton ja syytteen. Tarinan konna on puolestaan paha ja järjetön. Hyvän on molemmissa tarinoissa lyötävä paha tasapainon aikaansaamiseksi moraalissa kirjanpidossa. Tarinat erottaa toisistaan se, että itsepuolustustarinassa uhri ja sankari ovat yksi ja sama taho.

Saddam Hussein oli näissä tarinoissa Hitleriin verrattava pahuuden ruumiillistuma, jonka kanssa ei voinut neuvotella. (Tässä Lakoff ei tunnustanut mahdollisuutta, että joku voi olla yhtä aikaa paha ja rationaalinen.) Puhuessaan Irakin uhasta Yhdysvaltojen öljytoimituksille George H. W. Bush yritti luoda itsepuolustustarina viitekehystä jossa Yhdysvallat olisi ollut yhtä aikaa uhri ja sankari. Pelastusversiossa Kuwait puolestaan oli klassisen sadun viaton uhri, jonka pelastajaksi Yhdysvallat ryhtyi. Metafora oli Lakoffin mukaan faktojen kannalta ongelmallinen, koska

Saddam Hussein ei vaikuttanut irrationaaliselta ja pienen (asukasluvultaan), heikon Irakin vertaus vahvaan ja suureen Saksaan, joka toisin kuin Irak oli uhka muulle maailmalle, oli ontuva. Kuwait ei välttämättä myöskään ollut viaton uhri. Se oli pettänyt Irakin Irania vastaan käydyn sodan rahoituksen ja jälleenrakennuksen yhteydessä, Kuwait oli myös porannut öljyä Irakin alueelta, keinotellut sen valuutalla ja aiheuttanut pahennusta muussa muslimimaailmassa teettämällä likaiset työt muista muslimimaista tuoduilla siirtolaisilla. Yhdysvaltojen näkeminen tarinan sankarina oli puolestaan vaikeaa kun ottaa huomioon sen motiivit, päämäärät, siviiliuhrit, arabimaailman mielipiteet ja Yhdysvaltojen aikaisemmat toimet Saddamin tukijana. Itsepuolustustarinan ongelmaksi muodostui se, että amerikkalaiset eivät hyväksyneet sitä.

Jos oikeutetun sodan viitekehyksessä on ongelmansa, miten onnistunut on niin ikään käytetty ”Clausewitz metafora”, jonka mukaan sota on politiikan jatkamista toisin keinoin. Ongelma tässä mallissa syntyy siitä, että siinä edellytetään kykyä laskea sodan voitot ja tappiot. Miten voidaan laskea sodan trauman pitkäaikaiset vaikutukset perheisiin ja yhteisöihin johon veteraanit palaavat? Pitääkö kuolleet irakilaiset laskea voitoiksi? Mitä moraalisia seurauksia on sillä, että ihmishenget, kuolema ja kärsimys muutetaan vain numeroiksi?

Kolmas käytetty viitekehys oli valtioiden näkeminen hyvinvointia, voimaa ja oikeudenmukaisuutta etsivinä rationaalisinä henkilöinä. Kansainvälinen yhteisö koostuu näistä henkilöistä. Koska maailmassa on eri ikäisiä ihmisiä, jotka täten ovat kehityksessä eri tasoilla myös valtiot voidaan jakaa eri luokkiin sen mukaan, millä kehityksen tasolla ne ovat. Teollistuneet valtiot (erityisesti Yhdysvallat) ovat tämän pyramidin huipulla, kehitysmaiden jäädessä alemmille tasoille. Oikeistolaisessa perhemallissa isän on opetettava lapsille oikea ja väärä ja kuritettava näitä kun nämä toimivat väärin. Malli siirtyy kansainväliseen politiikkaan siten, että kehittyneiden maiden on opastettava ja tarvittaessa rankaistava (muun muassa IMF:n välityksellä) kehittymättömiä maita. Ongelmalliseksi tämän mallin teki se, että valtiot eivät ole homogeenisiä kokonaisuuksia, jonka kaikilla osilla on yhteneväiset edut. Vähäraisten yliedustus Yhdysvaltain armeijassa esimerkiksi johtaa siihen, että mustia amerikkalaisia kuolee Yhdysvaltain käymässä sodassa suhteettoman paljon verrattuna varakkaimpiin kansanosiin. Onko Yhdysvaltain

ryhtymisen sotaan silti yhtäläillä molempien luokien etu? (Lakoff 1991; Lakoff 2003a)

Lakoffin analyysi ensimmäisen Irakin sodan metaforista pätee suurelta osin myös toiseen Irakin sotaan. Lokakuussa 2002 pitämässään puheessa George W. Bush kutsui pelastusmetaforaa mukailleen Saddam Husseinia ”murhanhimoiseksi tyranniksi” (”murderous tyrant”). Sankari Bushin visiossa oli vapautta puolustava Yhdysvallat ja uhri Irakin naapurimaat ja Irakin kansa (Bush 2002). Itsepuolustusmetaforan käytössä avainasemaan nousi al-Qaidan ja Saddam Husseinin väitetty yhteys. (Lakoff 2003a) Bush on käyttänyt myös Clausewitzin metaforaa painottaessaan, että sota on ollut hintansa arvoinen (Loven 2005). Lokakuussa pitämässään puheessa Bush useaan otteeseen puhui Yhdysvalloista ikään kuin henkilönä (esim. ”America is a friend to the people of Iraq”) ja painotti, että sotaa käydään Saddam Husseinia vastaan. (Bush 2002).

Lakoff on löytänyt toisen Irakin sodan viitekehysistä useita ongelmia. Itsepuolustustarina on ongelmallinen, koska Saddam Husseinin ja al-Qaidan yhteyttä ei ole pystytty osoittamaan. Pelastustarina ontuu, koska itse oletettu pelastustapahtuma aiheuttaa kärsimystä ja vahinkoja pelastettaville. (Lakoff 2003a)

Lakoffin mallin ongelmista

Lakoffia on kritisoitu ehkä voimakkaimmin keskusta-vasemmistolaisesta näkökulmasta. Erityisesti kritiikissä on keskitytty kumoamaan Lakoffin näkemyksiä Demokraattisen puolueen huonon menestyksen syistä. On väitetty, että Lakoff on täysin laiminlyönyt politiikkaa käsittelevissä teoksissaan Yhdysvaltain historian ja poliittisen kulttuuriin tutkimuksen. Amerikkalaisten suhdetta veriin ei voi kritiikin mukaan ymmärtää käsittelemättä esimerkiksi sitä, että Yhdysvallat syntyi verokapinasta ja, että amerikkalaiset ovat aina suhtautuneet valtioon epäileväisesti. Toisin sanoen, amerikkalaiset eivät rakasta verotusta, vaikka asia olisi muotoiltu millä tavoin tahansa (Baer 2005). Tällaisten näkemysten mukaan demokraatit ovat hävinneet vaaleja, koska heidän ideansa ovat olleet huonoja, ei siksi, että äänestäjät eivät olisi ymmärtäneet demokraattien sanomaa (Green 2004).

Kritiikki on siinä mielessä oikeutettua, että Lakoff ei ole historioitsija eikä politologi, hän ei kirjoituksissaan paneudu syvälle Yhdysvaltojen his-

toriaan tai kulttuuriin, eikä hänen käytännön esimerkeissään yleensä juuri käsitellä poliittisia tapahtumia syvällisesti. Toisaalta, näkökulman rajallisuuden kohdistettu kritiikki tuntuu jollain tavoin köykäiseltä. Kaikkiin laajoihin tutkimuksiin sisältyy jo lähtökohtaisesti näkökulman valinta. Yhdysvaltain historia ja kulttuuri on lisäksi niin monenkirjava mosaiikki, että miltei joka traditiolle löytyy myös vastatraditio eikä taustan syvälinen mukaanotto tämän vuoksi tarjoa välttämättä yhtään sen syvällisempiä selityksiä kuin kielitieteen pohjalta annetut. Miten Lakoffin kritiikit sitä paitsi selittävät sen, että kansa on useimmissa poliittisissä kysymyksissä lähempänä demokraatteja kuin republikaaneja, mutta äänestävät siitä huolimatta republikaaneja (esim. PEW 2004).

Vasemmistolaiset kritiikit ovat väittäneet, että Lakoff on ajatuksillaan luonut tahtomattaankin sellaista mielikuvaa, että vastahakoiset äänestäjät on saatava kannattamaan vasemmistolaista politiikkaa propagandan avulla, koska muuten äänestäjät eivät tällaista politiikkaa suostuisi kannattamaan. Ympäristösuojelua kannattaneen Ken Salazarin nousu Senaattiin on näiden kritiikkojen mielestä osoitus siitä, että äänestäjät kannattavat demokraattien agendaä eikä kielellistä propagandaa tämän vuoksi tarvita. Demokraatit voittavat tämän tulkinnan mukaan siksi, että demokraatit ovat oikeassa, ei siksi, että he ovat osanneet asettaa sanaan oikein (Lewis 2005 ja Scheiber 2005).

Jos Lakoffin ajatuksia tarkastellaan vain pinnallisesti voi kritiikkojen mainitsema mielikuva ehkä syntyä. Toisaalta, Lakoffin mukaan uusin lapsipsykologinen tutkimus on osoittanut, että vasemmistolaisen perhemallin mukaisesti kasvatetuista lapsista tulee vähäongelmallisempia nuoria ja aikuisia kuin oikeistolaisen perhemallin pohjalta kasvatetuista. Hieman kärjistäen voi sanoa, että lapsista, jotka ovat saaneet osakseen hoivaa ja huomiota tulee aikuisina itsenäisiä, sosiaalisia ja vastuullisia. Ne lapset, jotka eivät ole saaneet osakseen huomiota ja hoivaa eivät pysty luottamaan tai kunnioittamaan toisia ihmisiä ja heidän on vaikea toimia vastuullisesti muita kohtaan. Äärimmillen vietyä lopputulos on usein antisosiaalisuus, viha ja rikollinen käyttäytyminen (Lakoff 2002, 339–364). Toisin sanoen, vasemmistolaisten ei tarvitse Lakoffin mukaan propagandalla vääristää arvojaan, koska liberaalien arvojen pohjalta toimittaessa päästään lopputuloksiin joita myös konservatiivit tavoittelevat.

Lakoff on arvioinut, että noin 35–39% amerikkalaisista kannattaa vasemmistolaisista perhemallia ja noin 25–30% amerikkalaisista soveltaa elämäänsä kumpaakin perhemallia. Vasemmistolaisilla ei siis ole tarvetta peitellä tai naamioida agendaansa kuten kriitikot väittävät.

Lopuksi

Ajatus siitä, että sanoma ei saa olla ristiriidassa vastaanottajan tietojen tai ymmärryskyvyn kanssa ei ole sinällään uusi. Uutta ei ole myöskään se, että samoja asioita voidaan tarkastella eri näkökulmista erilaisia termejä käyttäen. (Andersson & Fruber 1974, 13–120) Ainakin Gramscista asti on myös keskusteltu siitä, kuinka kulttuurillisen hegemonian hallitsija määrää keskustelun rajoista. Lakoffin ajatuksien käytännön sovellutukset eivät pitkien juurien takia ole niin radikaaleja kuin nopeasti voisi päätellä

Uutta ja ajankohtaista Lakoffin ajattelussa on metaforien/viitekehysten merkitysten korostaminen ja poliittisten ideologioiden liittäminen näemyksiin ideaaleista perherooleista. Lakoffin malli tarjoaa uskottavan selityksen esimerkiksi sille, miksi erilaiset ihmiset, jotka omaavat hyvin erilaisen tietopohjan päätyvät monissa poliittisissa kiistakysymyksissä samankaltaisten vastausten taakse toisistaan riippumatta. Lakoffin malli perustele myös, miksi amerikkalaisittain äärivasemmistoa

edustaneen Ralph Naderin kannatus oli suurempaa yli 200 000 dollaria vuodessa tienaaavien keskuudessa kuin alle 15 000 dollaria tienaaavien (CNN Election Results 2004) ja, miksi faktat vain harvoin muuttavat ihmisten mielipiteitä poliittisissa kiistoissa.

On kuitenkin huomioitava, että uskottavia vastauksia edellä mainittuihin ongelmiin on tarjottu myös toisenlaisista näkökulmista käsin. Demokraattipuolueen vasenta siipeä lähellä oleva Michael Moore on esimerkiksi esittänyt täysin toisenlaisen selityksen puolueen heikkoon vaalimenestykseen. Ongelma ei Mooren mukaan ole väärin muotoiltu sanoma, vaan se, että vasemmisto ei ole kertonut äänestäjille, että kaikki kansalaiset hyötyvät hyvinvointivalttiosta. Vasemmiston pitää toisin sanoen saada äänestäjät tunnistamaan oma etunsa arvojen aktivoiminnin sijaan. (Moore 2003, 204–224) Toinen Lakoffin ongelma on universaalisuus. Esimerkiksi arvot, lapsien kasvatus ja perhekäsitykset vaihtelevat kulttuureittain. Lakoff välttää universalismin ongelman käsittelyn antamalla ymmärtää, että hänen mallinsa koskee vain Yhdysvaltojen poliittista ajattelua. Universalismin ongelma tulee kuitenkin myös tämän rajauksen johdosta esille. Nyt Lakoffin pitää vastata, miksi perustavanlaatuinen poliittinen ajattelutapa on Yhdysvalloissa erilainen kuin esimerkiksi Euroopassa. Miksi eurooppalaisten kognitiivinen ajattelu ei pohjautu metaforisiin viitekehyksiin?

LÄHTEET

- Andersson Jan ja Furberg Mats. Kieli ja vaikuttaminen. Otava. Keuruu 1974.
- Baer, Kenneth S. 2005. Word Games. Washington Monthly Jan/Feb.
- Bosage Robert ja Greenberg B. Stanley ja Marshall Will ja Molyneux Guy. 2001. The Democrats Next Step. The American Prospect 5.7.
- Bush, George W. President Bush Outlines Iraqi Threat. October 7.2002. www.whitehouse.gov/news/releases/2002/10/print/20021007.
- Clarren, Rebecca. 2005. Dirty Politics, Foul Air. The Nation 3.14.
- CNN Election Results. Osoitteesta: www.cnn.com/ELECTION/2004/pages/results/state/US/P/00/epolls.0.html.
- Economist 444.3.2004. On the one hand (and the other).
- Gilson Dave. 2004. How to Talk Like a Conservative (If You Must) Mother Jones 18.10.
- Green, Joshua. 2005. It isn't Message, Stupid. Atlantic. May
- Harrison, Thomas. 2001. The Democrats: No Way to Fight the Right. New Politics. Summer 2001.
- Inside the Frame. 2004. www.alternet.org/story/17574
- Kahlenberg D. Richard ja Teixeira Ruy. 2001. A Better Third Way. The Nation 3.5.
- Lakoff, George. 1991. Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf. Viet Nam Generation Journal. November 1991.
- Lakoff, George. 2002. Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think. The University of Chicago Press. Chicago and London.
- Lakoff, George. 2003a. Metaphor and War, Again. 18.3. Osoitteesta: www.alternet.org/story/15414
- Lakoff, George. 2003b. Framing the Dems. The American Prospect 9.1.
- Lakoff, George. 2004a. Don't think of an elephant. Know your values and frame the debate. Chelsea Green Publishing.
- Lakoff, George. 2004b. The Hidden State of the Union. 27.1. Osoitteesta: www.alternet.org/story/17643

- Lakoff, George. 2004c. Our Moral Values. *The American Prospect* 11.18.
- Lakoff, George. Simple Framing. 2003. Osoitteesta: www.rockridgeinstitute.org/projects/strategic/simple_framing.
- Lewis, Judith. 2005. Frame This! *LA Weekly*. January 21–27.
- Loven, Jennifer. Bush: sacrifices in Iraq”worth it”. *Chicago Sun-Times*. June 29.2005.
- Miller, Nora. 2005. Thinking inside the frame. *ETC: A Review of General Semantics*. April
- Moore, Michael. Mikä maa, mikä planeetta? *WSOY*. Juva 2004.
- Pew. 2004. Kerry makes gains on issues. Bush maintains leadership image advantage. people-press.org/reports/pdf/221.pdf
- Reich, Robert. 2005. *Reason: Why Liberals Will Win the Battle for America*. Vintage.
- Scheiber, Noam. 2005. *Wooden Frame*. *New Republic* 5.23.